

POSUDEK BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

- Jméno a příjmení studenta:* **Mgr. et bc. Zbyněk Burian**
Studijní obor: Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory
Oponent bakalářské práce: Mgr. Tomáš Kohoutek
Katedra: Katedra psychologie a speciální pedagogiky
Název bakalářské práce: **Percepce pracovní zátěže a pracovní spokojenosti všeobecných sester a učitelek**
- Volba tématu: 2. Aktuální pro danou oblast
- Cíl práce a jeho naplnění: 3. Vhodně zvolený cíl, který nebyl naplněn
- Struktura práce: 3. Logická – tradiční
- Práce s literaturou: 3. Dobrá, běžně dostupné prameny
- Vybavení práce (data, tabulky, grafy, přílohy):
2. Velmi dobré, funkční
- Přínosy bakalářské práce: 2. Ne zcela běžné názory
- Uplatnění bakalářské práce v praxi a ve výuce:
4. Práci nelze příliš využít ani v praxi ani při výuce
- Formální stránka: 3. Přijatelná
- Jazyková stránka: 1. Stylistika d) nevyhovující
2. Gramatika c) dobrá
- Zásadní připomínky k bakalářské práci: 2. mám tyto:

Práce je na hranici přijatelnosti.

Další hodnocení:

Autor bakalářské práce zvolil téma, které patří v kontextu zdravotnické péče i pomáhajících profesí obecně mezi stále aktuální – pracovní zátěži i pracovní spokojenosti zdravotníků i učitelů je sice v zahraničí i u nás věnována dlouhodobě poměrně rozsáhlá pozornost, cesta od výzkumných poznatků přes konkrétní návrhy ke zkvalitnění pracovních podmínek (k níž má práce podle vyjádření autora – viz abstrakt – přispět jako podklad) bývá však zřídka přímá a snadná. Je bohužel sporné, zda se autor k formulaci prakticky využitelných závěrů alespoň přiblížil, nebo zda ve své práci dosáhl na úroveň „state of art“ v dané oblasti alespoň v míře, požadované pro bakalářskou práci.

Ke kladům a slibným stránkám práce bezesporu patří logická osnova textu i práce se standardizovanou metodou. Postačující a koncepční je rovněž výběr literárních pramenů, stejně jako formulace hlavního cíle výzkumu. Sporná je však již návaznost dílčích cílů a výzkumných otázek na hlavní cíl a možnost zodpovědět výzkumné otázky na základě údajů dané povahy. Podmínkou smysluplné interpretace a diskuse výsledků je korespondence diskutovaných předpokladů s teoretickými východisky, která je bohužel rovněž nanejvýš velmi volná. Sama teoretická část práce se totiž pracovní zátěže a spokojenosti v kontextu daných profesí týká pouze okrajově, míra obecnosti prezentovaných poznatků smysluplnou interpretaci, neřku-li návrh praktické intervence, umožňuje jen stěží.

Teoretická část práce začíná kapitolou „Povolání všeobecné sestry“, členěnou do šesti okruhů, vymezených jako předpoklady a kompetence (osobní předpoklady, odborná, výkonová, osobnostní způsobilost, způsobilost k práci s lidmi, motivační způsobilost). Slibná struktura profesiogramu s jeho nárokovou složkou i složkou specifické pracovní zátěže a zdrojů spokojenosti se však rozplývá v obecných proklamacích (definice profese, definice sestry: „sestra je... nositelkou hmatatelné úlevy“ - s. 11, definice způsobilosti s mnohoznačným dodatkem „Jednotlivé složky způsobilosti na sebe navzájem působí, podporují se, ale mohou se i rušit, během doby i vlivem podmínek se mění“ - s. 12, velmi zvláště působí výklad výkonové způsobilosti na základě pavlovovského úpojetí vyšší nervové činnosti - „Úspěšný výkon činnosti sestry je dán také jeho neuropsychickými vlastnostmi, především typem vyšší nervové činnosti, poněvadž sestry různého temperamentu různě prožívají pracovní situace“ - s. 13). Bez náznaku souvislosti s tématem práce pokračuje v obdobném duchu rozbor společenské prestiže (definice prestiže na základě společenského postavení je následována definicí společenského statu na základě prestiže – s. 14). Věcnou hodnotu má citovaný výsledek průzkumu CVVM, podle nějž patří profese zdravotní sestry k nejvíce prestižním povoláním. Otázka prestiže je následována pojednáním o sebereflexi, souvislost obou témat je naznačena v závěru: „Individuální prestiž všeobecná sestra se váže k sestrám jako jednotlivcům a může být značně odlišná od skupinové prestiže. Individuální prestiž sestry je vytvářena na základě specifických charakteristik jeho chování. Dále její angažovanost, či jejím životním stylem“ (s. 15 – parafrázováno údajně dle Průchy, monografie Učitel, 2002). Vztah k řešené problematice mi při této stavbě textu uniká.

Povolání zdravotní sestry je věnováno pět stran textu, na dalších šesti stranách autor pojednává o kvalitě života (opět stručná definice pojmu a výčet deseti domén bez přímého vztahu ke škálám použitého dotazníku – a bez uvedení zdroje) a o pracovní spokojenosti („...složitý jev, který vytváří ucelenou soustavu, kterou lze rozdělit na...“ - s. 17) s výčty faktorů, které pracovní spokojenost ovlivňují. Zde se autor propracovává k otázce specifík profesí a pracovních prostředí, bohužel opět pouze konstatuje jejich existenci.

Na dalších dvou stranách uvádí obecné charakteristiky vnímání a prožívání.

Následuje oddíl, věnovaný obecnému vymezení psychické zátěže, a pasáž, která se soustředí na otázky zátěže pracovní („Pracovní činnost vyvolává psychické zatížení v řadě profesí“ - s. 25). Z hlediska řešeného tématu se jako nosný jeví oddíl 1.5.4 – Stresory v pracovním prostředí („Podměty vyvolávající stres nazýváme stresory“ - s. 26), kde autor zmiňuje mj. Mayerové (1997) přehled nejčastějších obecných stresorů v pracovním prostředí. Tato pasáž má patrně jako jediná potenciál k dalšímu využití, autor na ni však bohužel již nenavazuje. V dalším oddílu vymezuje příznaky stresu v kognitivní, emoční a behaviorální oblasti, cituje výčet možných dopadů stresu na zdraví, na závěr pak popisuje Lazarusovo transakční pojetí stresu a zvládání zátěže a připojuje výčty osobnostních charakteristik, významných při zvládání stresu, efektivních forem boje se životními těžkostmi a strategií a technik zvládání stresu.

Problematika pomáhajících profesí je tedy v teoretické části práce pouze stručně obecně charakterizována (např. syndromu vyhoření je v této souvislosti věnována jedna zmínka), o profesi všeobecné zdravotní sestry autor pojednává pouze formálně, profesi učitele či učitelky se nevěnuje vůbec (!). Souvislost teoretické a empirické části práce je proto značně problematická, pokud o ní vůbec lze hovořit..

Hlavní cílem výzkumu je „zjištění míry percepce pracovní zátěže a pracovní spokojenosti všeobecných sester a učitelek“. Za dílčí cíle si autor stanovil porovnání obou skupin po stránce celkové životní spokojenosti a „definovat podíl míry pracovní spokojenosti na celkovou životní spokojenost v daných profesích“ (s. 34). Analýza má konkrétně odpovédět na otázky, zda všeobecné sestry vnímají větší pracovní zatížení i životní spokojenost než učitelky a zda pracovní spokojenost u každé ze skupin ovlivňuje celkovou životní spokojenost. (Autor hovoří o hypotéze, která však v předchozím textu není formulována).

Data autor získal pomocí standardizovaného Dotazníku životní spokojenosti (k dispozici jsou normy pro německou populaci) od souboru 26 všeobecných sester a 32 učitelek ZŠ. Navzdory úsilí o vyrovnané charakteristiky obou částí souboru (např. působiště ve stejných městech) se složení obou částí souboru liší například po stránce věku (rozdíl v modu činí 13 let, v průměru „pouze“ 6,5 roku). Tento fakt by stál alespoň za zmínku v diskusi výsledků (věk respondentek může hrát roli vzhledem k odlišným fázím profesní i životní dráhy – pojednání o vývoji takové dráhy však postrádá již teoretická část práce).

Výsledky jsou prezentovány jednak formou souhrnných tabulek s průměry pro všech deset domén životní spokojenosti a součtové skóre, kde nalezneme údaje pro obě profesní skupiny, rozdíl skóre oproti normě, procentuální vyjádření rozdílu oproti normě a bodové vyjádření rozdílu obou skupin. Průměrné skóre obou skupin ve srovnání s normou jsou dále prezentovány v jedenácti zvláštních grafech a posouzeny podle toho, zda je rozdíl „zanedbatelný“, „patrný“ nebo „výrazný“. Pro každou skupinu je dále připojen graf s pořadím rozdílů průměrných skóre oproti normě. Tato část prezentace výsledků je i základem pro interpretaci a poskytuje názorný přehled o struktuře (ne)spokojenosti obou skupin respondentek (alespoň pokud to práce s průměry umožňuje – statistický purista by tento způsob prezentace dat patrně od počátku zavrhl pro neadekvátnost práce s aritmetickým průměrem jako ukazatelem centrální tendence). Způsob zpracování a prezentace dat je však přinejmenším originální a přehledný, podrobná znalost statistiky se v bakalářské práci striktně nevyžaduje; problematický je ale způsob další práce s výsledky - interpretace a diskuse zjištění.

Oba profesní soubory se na první pohled neliší v celkovém skóre, vykazují však odlišné hodnoty i pořadí spokojenosti v doménách. Zatímco sestry udávají výrazný deficit v oblastech Volný čas a Zdraví (až -12 bodů oproti normě), a naopak průměrnou spokojenost se vztahy, sexualitou, vlastní osobou a vztahy k dětem, učitelky udávají mírnější deficity (okolo -5 bodů) ve všech oblastech kromě vztahů s dětmi, přáteli, známými, bydlení a volného času. Obě skupiny (více učitelky) spatřují největší deficit ve finančním ohodnocení. Na první pohled je zřejmá souvislost s nároky a benefity profese, což autor částečně reflektuje (směnný provoz u sester a prázdniny u učitelek), zcela však opomíjí odlišné věkové složení obou částí souboru jako možnou intervenující proměnnou především v osobní a intimní oblasti, z hlediska věku dětí, ale i z hlediska přístupu k benefitům v odlišných fázích profesní dráhy.

Nabízí dokonce interpretace, které jsou s výsledky v rozporu (narušení osobního života u zdravotních sester a ne u učitelek), opírá se o spekulace, které nemají oporu v datech (viz výčet důvodů k vnímanému ohrožení zdraví „rizikovou populací“ apod.). Za významný protektivní faktor dále považuje vyšší vzdělání zdravotních sester oproti minulosti, i když srovnání se souborem učitelek o žádném obecném rozdílu nevypovídá. Vzdělání všeobecných sester není ve výzkumu kontrolováno, v interpretaci autor zkratkovitě (a zřejmě mimo veškerou logiku) dovozuje, že „změnou legislativy od roku 2006 dochází k nárůstu počtu vysokoškolsky vzdělaných všeobecných sester, což následně vede ke zvýšení prestiže a v důsledku sebereflexe i hodnocení svého postavení z pohledu životních priorit. Proto jsou všeobecné sestry spokojené v oblasti vlastní osoby a vztahu k vlastním dětem“ (s. 53).

V závěru autor dále např. tvrdí, že „výsledky ukázaly, jak důležitou roli v zaměstnání sehrávají stresory působící v pracovním prostředí“ (s. 55 – kromě zjevně tautologické formy tvrzení připomínám, že údaje o prostředí jako takovém nejsou k dispozici).

Kromě nedostatečně podložených nebo nepodložených tvrzení není práce prosta ani vnitřních rozporů – autor v závěru např. hovoří o vyšší zátěži u sester (která nebyla zjištěna – všeobecné sestry 244, učitelky 244,28 bodu), na jiném místě pak udává, že „nejsou zaznamenány výrazné rozdíly při porovnání jednotlivých oblastí životní spokojenosti u obou srovnávaných profesí“, ačkoli právě těmito rozdíly se v předchozí pasáži zevrubně zabývá apod.

Stylistická úroveň práce celkově nepatří k jejím přednostem, naopak bohužel spíše často přispívá k narušení logické stavby. Setkat se lze nejednou i s gramatickými jevy, které svědčí o nepřesnostech v prosté reprodukci údajů formátu názvu instituce (CVVM je Centrum pro výzkum veřejného mínění, nikoli Centrum veřejného mínění) nebo vlastních jmen (Nekonečný je Nakonečný, o psychologii práce pojednával s Rymešem Hoskovec, nikoli Voskovec, Křivohlavý se nejmenuje Jaroslav, ale, ač to zní nezvykle, pouze Jaro).

Obecnou předností práce tak nakonec zůstává pouze to, že nenarušuje zuřivým způsobem „common-sense“ pojetí zátěže v obou sledovaných profesích, což však platí pouze tehdy, neprotiřečí-li autor zrovna sám sobě, a je pochopitelně stěží možné hovořit o jakémkoli přínosu práce.

Známku „dobře“ mohu jako oponent s čistým svědomím navrhnout pouze v případě, že autor v průběhu obhajoby uspokojivě zodpoví otázky a doplní přijatelné vysvětlení nejasností, které zmiňuji výše v textu.

Práce splňuje základní požadavky kladené na tento typ prací, a proto ji doporučuji k ústní obhajobě: 1. ano

Navrhovaná klasifikace: 3. dobře

Otázka k ústní obhajobě práce:

Vysvětlete prosím tyto problematické pasáže:

1) „Individuální prestiž všeobecná sestra se váže k sestram jako jednotlivcům a může být značně odlišná od skupinové prestiže. Individuální prestiž sestry je vytvářena na základě specifických charakteristik jeho chování. Dále její angažovanost, či jejím životním stylem“

2) „Individuální prestiž všeobecná sestra se váže k sestram jako jednotlivcům a může být značně odlišná od skupinové prestiže. Individuální prestiž sestry je vytvářena na základě specifických charakteristik jeho chování. Dále její angažovanost, či jejím životním stylem“

3) „nejsou zaznamenány výrazné rozdíly při porovnání jednotlivých oblastí životní spokojenosti u obou srovnávaných profesí“ - je to opravdu správný výsledek?

Další otázky:

1) Co považujete za cenná zjištění svého výzkumu z hlediska možného uplatnění ke zkvalitnění pracovních podmínek?

2) Jaká kritéria jste využíval pro odlišení zanedbatelných a patrných rozdílů? Jaké jsou limity Vašeho výzkumného šetření? Které výsledky mohou být méně spolehlivé nebo zavádějící a proč?

Datum: 7. 6. 2012

Podpis oponenta bakalářské práce:

Mgr. Tomáš Kohoutek